

Dissertatio medica inauguralis qua animam rationalem vitae, sanitatis, morborum et reconvalescentiae causam esse efficientem, adseritur et demonstratur ... / [Franz Peter Scriba].

Contributors

Scriba, Franz Peter.
Universität Duisburg.

Publication/Creation

Duisburgi ad Rhenum : Typis Johannis Sas, 1721.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/gbnax2dr>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISSERTATIO MEDICA
INAUGURALIS

6

Qua

ANIMAM RATIONA-
LEM VITÆ, SANITATIS,
MORBORUM ET RECON-
VALESCENTIÆ CAUSSAM ESSE
EFFICIENTEM, ADSERITUR
ET DEMONSTRATUR.

Quam

SUPREMO ARCHIATRO PRÆSIDE

CONSENSU ET AUCTORITATE

AMPLISSIMI

MEDICORUM ORDINIS

in Celeberrima Academia Regia & Electo-
rali DUISBURGENSI

Pro

GRADU & Privilegiis in MEDICINA Docto-
ralibus ritè obtinendis

Publicæ Eruditorum censuræ submittit

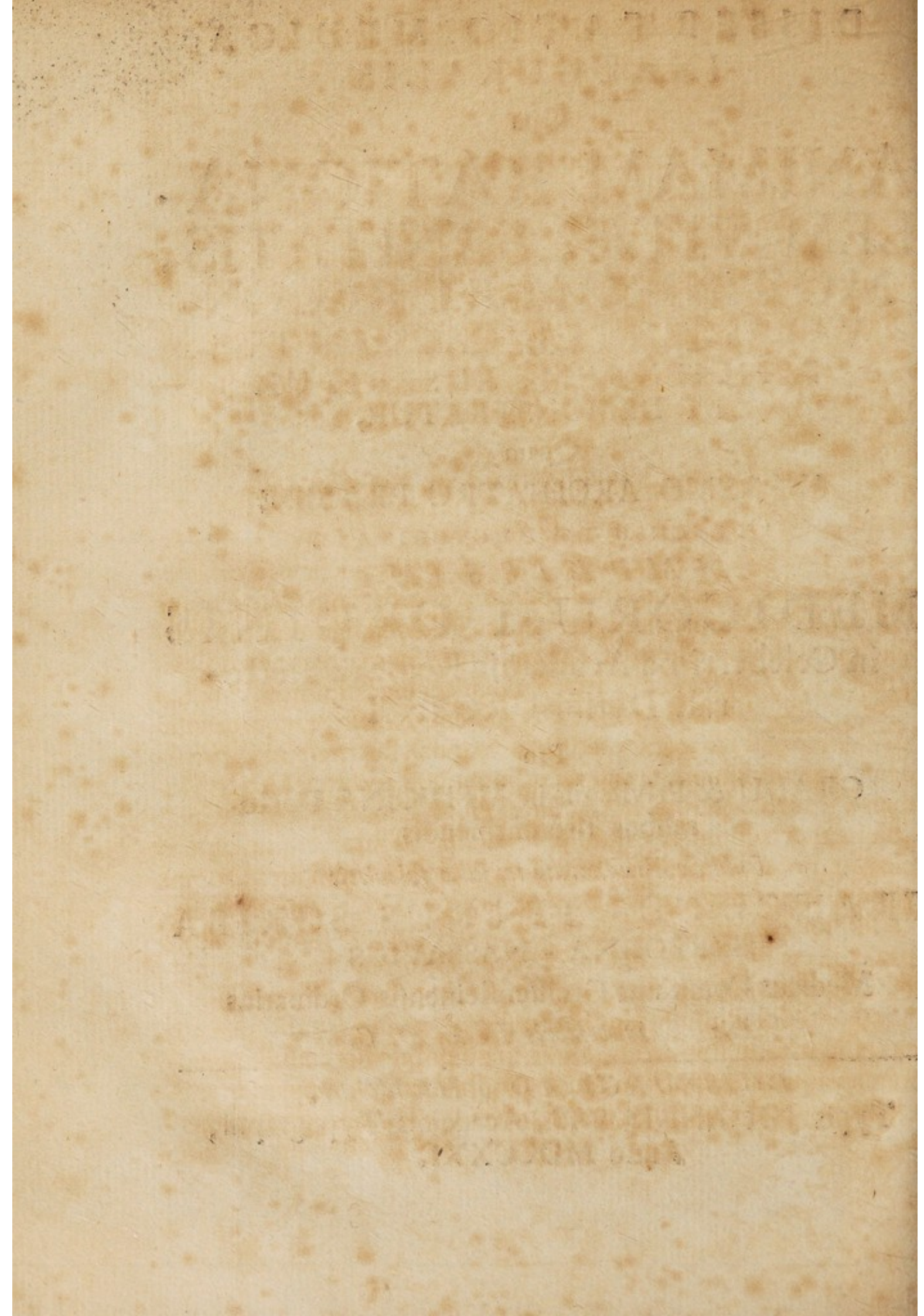
RANCISCUS PETRUS SCRIBA
HERBORNA - NASSAVIUS

Medicus Comitatus Greiffensteinensis Ordinarius

Die Novembris H. L. 2. C.

DUISBURGI AD RHENUM,

Typis JOHANNIS SAS, Academiae Typographi,
Anno MDCCXXI.

I. N. D. T.

C A P. I.

De

A N I M A V I T Æ
C A U S S A.

§. I.

Olam *animam*, ab actu ejus solenniori *rationalem* dictam, unicam esse & immediatam *vitæ* corporis, per varios, & maxime quidem concinnos, solciteque proportionatos motus præstandæ, atque ita consequenter ipsorum *motuum vitalium*, ne ullo quidem excluso, tanquam vitæ incoandæ & perpetuandæ instrumenti, præsidem atque causam *efficientem*, ut hucusque a Philosophis & Medicis, mechanicarum legum successibus imbutis, contra ipsas tamen mechanisimi regulas, pertinaciter negatum fuit, ut nos e contrario eo clarius demonstratum demus, quin extra omne dubium ponamus, ipsius ante omnia ANIMÆ *destinationem*, & summi conditoris in producenda ea scopum gloriosissimum paulo altius repetere haud inconsultum arbitramur.

§. II.

Deus sibi soli sufficiens, & ex se undiquaque beatus, nec ulla extra se creatura ad beatitudinis suæ complementum indigens, immensas amoris sui, bonitatis, omnipotentia, sapientia, cæterarumque adorandarum sui proprietatum divitias, quæ in æter-

A

num

num alias in sanctissima ejus essentia absconditæ latuissent, manifestaturus, ex liberrima plane voluntate alias extra se substantias, idealiter primum in omnipotenti sua imaginatione conceptas, produxit, ex parte sua ipsis concessa immensa vitæ desideria ac facultates solo Deo ejusque lumine satiaturas; ex parte præter hoc immediatum cum summo bono commercium cum cæteris quoque orbis spectabilis incolis, statim per creationem luci exponendis, per sensus extra versos commercia exercituras, sicque ab utraque parte in admirationem summi boni, ea propter perenni laude concelebrandi, & amorem ejus rapiendas.

§. III.

Prodierunt itaque mentes angelicæ, & post reliquas demum creaturas, sensibus obvias, sex dierum spatio quam pulcerrime ac sapientissime dispositas & eliminatas, *humana*, in harmonia illas a conditore stabilita conservatura, & juxta præscriptum a summo legumlatore ordinem iisdem imperatura.

§. IV.

Hæc ultima itaque, præter dictum supra immediatum cum Deo per concessa ipsi desideria & facultatum immensas capacitates, reliquisque mundi spiritualis incolis exercendum commercium, creatis quoque visibilis hujus mundi substantiis per sensus, necessario externos, explorandis, contemplandis, juxta divinam voluntatem tractandis, iisque fruendis finaliter destinata, necessario *corporeo* quoque instrumento, rerum corporearum percipiendarum medio, earumque proprietatibus ex asse convenienti, erat vestienda, otiosus alioqui futura orbis hujus habitator, cum sine sensoriis corporeis absolute *nihil* quidquam cognoscere, neque *voluntatem* exsequi suam sine organorum corporeorum ministerio possit.

§. V.

Eum in finem corpori, ex optima & defæcatissima terrestris limi portione a sapientissimo conditore quam artificiosissime fabrefacto, & finibus animæ atque destinationi aptissime adcommodato, non obstante tamen mechanica hac structura, tanquam nuda materia, plane passivo, a Deo inspirabatur, istud vivifi-
catura

catura & tractatura, ac juxta concessas sibi facultates, quibus congruentissime adaptatum erat, res extra se positas, per illud perceptura, dijudicata, & varios in illud & per illud pro exigentia motus agitatura.

§. VI.

Ex quibus luce clarius meridiana adparere arbitror, corpus nequaquam *propter semet ipsum* existere, cum ita nullus plane ipsius usus esset, neque probabilis ullus allegari potest, Deus autem & natura nihil frustra, h. e. sine scopo finali, faciant, sed absolutissime solum *propter ANIMAM*, pro organo ad exercendum cum rebus sensualibus commercium, tanquam scopum commorationis animæ & quasi obambulationis inter res creatas, inserviturum, quo adposite etiam pro arbitrio suo uti novit.

§. VII.

Cum autem nullum unquam *instrumentum*, utut quam aptissime juxta omnes mechanisimi (neutiquam ipsum motum, sed mobilitatem tantum, h. e. ad motum subeundum aptitudinem, involventis) regulas exasciatum, semet ipsum *ex sese* movere possit, sed actuale demum impressionem motus ab *alio* quodam agente, ipsi extrinseco, cujus fini, per illum impetrando, est proportionatum, atque ita *finaliter*, nimirum *intelligenter* movente, expectet, immotum alioqui jaciturum: ita ab omni certe conceptu alienissimum foret, corpori, puri puti tantum instrumenti, ut audivimus, vices sustinenti, proprios ex legibus mechanicis attribuere motus, sine causæ alicujus moventis concursu, quod ne quidem fieri posse, vel simplicissimus quisque, si modo ad semet ipsum attendat, observavit. Si enim corpus instar *machinæ*, ut lepide ajunt, *hydraulico-pneumaticæ* per mechanicas motuum leges, primitus impressas, & vi hujus impressionis semel factæ adhuc efficaces, moveretur, motus illi, ut omnium machinarum, nisi *novo* moventis concursu, *uniformes* sint, necesse est, cum quælibet motus *variatio* & mutatio novam necessario illius motus *impressionem* ab agente exposcat; motus autem corporis non solum *infinite* sint *variabiles*, sed revera, parvis sæpe momentis, *re ipsa* varientur, & quidem, quod bene

notandum, non *tumultuarie*, sed exquisito *numero*, *gradu*, *intensione*, *dimensione*, pro *animæ* ipsius lubitu & arbitrio, & scopi, illis impetrandi, *finali* necessitate, quo obtento sponte cessant, contra omnium machinarum naturam & methodum; cui accedit, quod nequaquam *universum* corpus, quod fieri tamen necesse foret, sed *definita* tantum *membra*, fini consequendo accommodata, intelligenti *electione* moveantur, abunde hinc dispalescit, sine concursu *principii* cujusdam *moventis*, & quidem, cum ipse *motus*, testibus ejus essentialibus proprietatibus, sit res *immaterialis*, effectus autem semper testetur de sua causa, necessario quoque *immaterialis*, quin imo, cum motus etiam *intelligenter*, nimirum certo alicui fini & scopo præfixo impetrando convenienter & proportionate instituantur, etiam *intelligentis*, specialissime denique, cum exquisite ipsius *animæ* intentionibus, unoquoque, si velit modo, illius conscio, congruant, ANIMÆ, id fieri non posse: imo ausim asserere, ipsi Deo, infinite bono & justo injuriam fieri, statuendo, corpus humanum moveri juxta motuum leges primitus impressas, atque ita *immutabiles*. Cum enim quotidie corpus juxta pravas animæ corruptæ concupiscentias moveri, atque ita peccata, intus concepta, per corporis organa in actum deduci videamus, quin ipsos *motus vitales* per animi ita dicta pathemata, sæpe *impia*, *mutari*, turbari, in transversum rapi, quin ad *mortem* usque sæpe alterari, non medici solum, damnis inde ortis ac defectibus medendis adhibiti, convincamur, sed vel ipsum vulgus, obvia quotidie experientia edoctum, noverit, unum ex duobus sequatur necesse est; vel enim ipsemet Deus pravas & perversas motuum leges impressit, quod autem de Deo summe bono & sapientissimo ente vel cogitare tantum impium foret; vel anima, tanquam creatura, habebit potestatem, immutabiles tamen (immutabilem quippe auctorem agnoscentes) motuum leges pro lubitu, sine ulla sæpe necessitate, sed *frivolo* & *petulanti* ausu immutandi & pervertendi, sicque creatura creatore potentior foret, quod absurdum; & quis denique machinam, ex legitimo motuum ordine ad perversos abreptam, pristinis legibus restituet? certe

nemo,

nemo, nisi primus auctor Deus, plurimum revera negotii habiturus, si opus suum, a creatura petulanter perversum, *novò* semper necessario concursu restaurare necesse haberet, novis tamen futuris perturbationibus denuo obnoxium; sed apage tales nænias. Haud multo melioris farinae est sententia *recentioris* cujusdam auctoris, alicubi prolata, corpus quidem ex propriis & a Deo inditis motus legibus moveri, quæ autem ita ordinatæ essent, ut animæ appetitibus & voluntati exactissime responderent, sed deest omnis rationabilis conceptus.

§. VIII.

Uno itaque inconvenienti remoto, videndum nunc erit, quid de *Spiritibus* illis, animalibus vulgo dictis, quos alii motuum animalium & vitalium auctores dictitant, statuendum sit. Et primo quidem eorum existentia magis hucusque dicis gratia, & per meras principii petitiones, fuit supposita, quam firmis argumentis demonstrata. Excogitandis illis & in scenam producendis occasionem dedit recepta passim inter Philosophos opinio, quod *immaterialis non possit esse immediatum cum materiali commercium*, requiri itaque *intermediam* aliquam commercii mutui exercendi substantiam, *materialem* quidem, sua autem subtilitate ad *immaterialis* naturam quam proxime accedentem, talis autem naturæ esse *spiritus animales*. Sed haud multo leviores, quam præcedentem, opinionem hanc premunt difficultates. Vel ipsa enim anima primum illis motum imprimet, postmodum per ipsos ulterius propagandum; vel ipsi *per se & ex sese*, ad *nutum* tamen animæ & arbitrium, corpus movebunt. Si *prius*, eadem manebit concipiendi difficultas, quomodo cum illis, non obstante eorum subtilitate tamen *materialibus*, anima motum communicare possit, quod sine reali tamen *contactu* fieri nequit; nec ullatenus huic subvenit opinioni distinctio illa inter crassius & subtilius materiale, hujusque majorem cum immateriali convenientiam, cum motus ab anima corpori immediate impressus in tenerissimis nervorum fibrillis æque initium sumat. *Sin posterius*: necessario supponendi sunt *intellectu* præditi, ut nutum animæ exquisitissime *intelligere* non solum possint, sed & *ordinate, proportionate*

portionate atque decenter juxta *voluntatem* animæ motus administrare, sicque, cum intellectus materiæ competere non possit, ex materialitate in immaterialitatem elevarentur, ubi eadem, ad quam tamen evitandam excogitati fuerant, pressura foret concipiendi difficultas.

§. IX.

Cum itaque, quantum quidem dissertationis limites permittunt, sufficienter spero, probaverim, corpus neque per *insitas motuum leges* mechanicas, neque per *spiritus animales* (quo & Archæus Helmontii, cujus, an immaterialis, an materialis profapiæ, quis determinaverit? aliaque aliorum ad salvandas hypotheses certatim conficta agentia intermedia referenda) tot *variat*is modis, & tam *concinne* ac decenter moveri, nec moveri posse, reliquum est, solam *animam* omnium motuum, in corpore & per corpus exerceri solitorum, *immediatam* esse causam, quod quam brevissime probandum suscipio.

§. X.

Supponunt vulgo, *spiritus immateriales non habere potestatem agendi in corpora*, quod autem tantum abest, ut persuaderi mihi patiar, ut ipsa potius corpora neque *esse*, neque *agere* in se posse, nisi per *spiritus*, firmiter crediderim. Spiritus namque est (uti Deus) qui primum corporibus dedit & *esse* & *motum*, quod nemo hucusque inficiari ausus est. Si itaque Deus, tanquam spiritus omnium, ut ita loquar, immaterialissimus, & increatus potuit agere in materiam, eamque movere, quis facultatem hanc spiritui creato abjudicabit? nec concipi revera potest, quomodo corpus moveat corpus, seu qui motus ex corpore in corpus transeat, nisi concipiatur *vis* quædam *spiritualis*, certa quadam conatus mensura, ex centro ad peripheriam, sese in materiam diffundens, & modo in has, modo illas partes successive agens; & quamvis vis illa movens per diversos corporum situs diverse determinetur, ipsa tamen *in se*, & *qua* agens in corpora, *spiritualis* est, & a *spirituali* prorsus origine oriunda: omnis enim *materia*, utut subtilissima, ex se & per se est *passiva*, nec motus principium, sed *subjectum* tantum esse potest.

§. XI.

§. XI.

Cum itaque nullus motus nec *fit*, nec esse *possit*, nisi a *Spiritu*, corpus autem humanum immediate ab ipso Deo moveri, cum multi post lapsum motus sint peccaminosi, ficque Deo ad-
 versi, neminem, nisi Spinosaë affectam, crediturum spero, se-
 quitur necessario, moveri illud ab ANIMA, quod & a *posteriori*,
 five experientia in sensus incurrente, probandum suscipio.

§. XII.

Non motus jam animales in testimonium proferam, utpote
 qui non ad nutum solum animæ volentis liberrimum, eo gradu,
 ea proportione, ea dimensione, quibus vult, & quæ fini suo
 quadrant, fiunt, sed cum ipsa etiam cogitatione simul coinci-
 dunt, quod fieri ne quidem posset, nisi ipsa anima toti corpori,
 & *quibusvis* ejus partibus præsens esset, easque ipsa moveret;
 sed ipsos *vitales*, quam maxime alias potestati animæ eximi soli-
 tos, in scenam producam: in quos *absolutum animæ* esse impe-
 rium, non in corpore solum *formato*, motuum vitalium, & in
 his quidem principum, pulsorii cordis & tonici, *alterationes*, ab
animi ita dictis *passionibus*, eo ipso, quo oriuntur, momento vel
 ad *mortem* usque illatæ, neque quidem, quod nequaquam præ-
 tervidendum, forsitan *tumultuarie*, sed *generali* ad minimum
 ipsius adfectus, imo *speciali*, nonnunquam *specialissima* inten-
 tionem convenientes, ad oculum demonstrant, exemplo *iræ*, *ter-*
roris, *desiderii*, & specialissime *nauseæ*, sat sæpe *fictitiæ*, suis
 quæque sibi propriis motuum alterationibus conspicuorum, quod
 per singula deducere neque tempus fert, neque animus; sed &
 adhuc *formando*, dilucide evincunt *nævi materni*, qui nihil aliud
 sunt, nisi *animæ matris*, vel vehementer *adpetentis*, vel meti-
 culose *formidantis*, aut enormiter *perterrefactæ*, vel nimium in-
 tente *admirantis*, *ideæ: animæ foetus*, imperio ejus & directioni
 subjectæ, *communicatæ*, ab eaque *erronee*, cum idearum vera-
 rum a falsis & fictitiis discernendarum adhuc imperita sit, *in pro-*
prio corpusculo, cui struendo adhuc incumbit, *eo præcise loco*,
 quem mater durante adfectu contrectavit, designata quasi sta-
 tione, & quidem, quod nequaquam obliviscendum, cum *prio-*
ris

vis structuræ, nunc pro *erronea* reputatæ (cum corpore jam quoad omnes partes formato demum fiunt) *destructione*, *materialiter* expressæ, comitantibus plerumque, quod apprime notandum, vel *immoderatis* ipsius animi *desideriis*, vel *terroribus insuperabilibus*, metu & *anxietatibus*. Sed in re per se clara piget prolixiorem esse, cæteroqui pro argumentorum supplemento adhuc adduci mereretur doctrina *temperamentorum*, sive ipsius animi motuum cum animalibus & vitalibus exactissima, quoad gradum, proportionem, cæterasque proprietates *conspiratio*, utrorumque *unam eandemque* esse causam indubitato evincens: nec non *ætatum* per septenarios successio, & huic superstructa notabilis motuum vitalium *mutatio*, ex respectibus *mechanico-materialibus* in æternum non derivanda.

§. XIII.

Finis autem motuum vitalium & destinatio est VITA, sive corporis in *mixtione* sua & *structura* conservatio. Si itaque anima illorum, tanquam vitæ præstandæ mediæ & instrumenti, auctor est atque causâ efficiens, necessario & VITÆ, ut effecti, & proprie scopi atque finis, cujus impetrandi gratia tot operosi motus, *nullum* revera *aliud*, præter hunc *usum* habituri, instituuntur, præses erit & causâ. *Solius* enim ANIMÆ interest, corpus *vivere*, seu in mixtione & structura intemeratum conservari, neque quidem per *breve* aliquod intervallum, sed in *longum* tempus, id quod pro *duplici*, cui destinata est, fine obtinendo absolute necessarium est.

§. XIV.

Primarius creationis finis erat, ut anima immensis suis desideriiis, eapropter a creatore ipsi concessis, illi *soli* adhæreret, ejusque lumine famem suam ac sitim spiritualem *solo* satiaret, ac in illo *solo* adquiesceret. Cum autem anima, instigante Satana, pari modo a Deo defectore, sua a Deo, omnis boni ac luminis fonte ac origine, abstracta desideria in *semet* ipsa converteret, ex sese & in *semet* ipsa illarum famem expletura ac satiatura, quod tamen *solius* Dei tantum proprium est, nihil autem, quod immensis his desideriiis, acrius nunc furentibus, satiandis sufficeret,

ceret, *in* se deprehenderet, ad Deum interim, tam turpiter repudiatum, reverti non auderet, proxima erat via, ad res creatas descendendi, visuræ, an earum lumine excitatus desideriorum furor nonnihil demulceri posset. Ex hac itaque miseria, in quam anima malitiosa sua summi boni desertione inciderat, emergendi, & ad pristinum, quem amiserat, beatitatis statum perveniendi, nulla certe alia, tum ex præscripto Dei ordine & processu, tum immutabili ipsius rei natura, via patescit, quam & Christus ipse, nobis imitandus, præivit, quam ut omnimoda nostri ac pabuli rerum creatarum renuntiatione, mentis nostræ desideria, pro solo Deo facta, a carnis & sensuum lenociniis abstracta, in illum tota immergamus, in illo & ex illo solo explenda & satianda, quæ sola est beatitudo, & nulla alia, ad quam per media supra dicta impetrandam vita temporalis a Deo, mortem suæ creaturæ non volente, conceditur, & ab anima, in mundo hoc, tanquam peregrino domicilio, commorandi sibi spatium, ipsis gentilibus fatentibus, non habitandi datum, probe gnara, operosissimis certe motibus ac laboriosis conatibus præstatur atque perpetuatur.

§. XV.

Finis animæ *secundarius*, & respectu primi *accessorius* erat, cum cæteris quoque orbis spectabilis creaturis commercia exercere, naturas earum ac virtutes explorare & cognoscere, illisque animalia sua desideria tantum, spiritualibus in Deo defixis, explere, ac inde quoque admirandum attributorum ac virtutum Divinarum concentum ac ordinem, per creaturas manifestatum ac depictum, contemplari, & ex hac quoque parte in summi boni amorem & admirationem rapi. Et hic certe finis *tempore* & *successione* opus habet, ob *innumerum* individuorum explorandorum numerum ac varietatem.

§. XVI.

Quoniam autem *corpus* post admissum peccatum, & indutam inde toti creaturæ visibili mortalitatem *in* & *per* se tam diu in *mixtione* ac *structura* durare minime potest, quin mox in corruptionem *putredinosam*, mixtionis ac structuræ destructivam,

cui non solum *velocissima*, sed & *penitissima* ex principiorum componentium (qualia tamen & non alia pro implenda finali destinatione ab ipsa anima ad struendum corpus necessario adhibenda sunt) natura & qualitate obnoxium est, prolapsurum, anima de certis quibusdam *subsidiis* sollicita fit oportet, quibus *corruptio illa putrida*, ad quam corpus animale ex mixtionis legibus quam maxime propendet, ad aliquod tempus, ipso *acti* arceatur.

§. XVII.

Tantum hoc beneficium præstatur, uti supra jam dictum, per *motus*, ab effectu, quem edunt, *vitales* dictos, *remote* quidem *progressivum* sanguinis, intestini vitalis auctorem, & *tonicum*, quibus sanguis per vasa & angustissimos poros transmissus non solum fluxilis conservatur, & a coagulatione, hancque certo certius subsecutura principiorum ejus secessione, & mixtionis destructione præservatur, sed & aposposmata corrupta, hinc & inde in poris & substantia partium obhærentia, illarumque structuram cum tempore everfura, abluuntur; *proxime* autem: cum tantum absit, ut dictus motus humorum progressivus ad avertendam, cui tamen dicatus est, corruptionem sufficiat, ut potius aliam loco illius inducat, tandem tamen mixtionem & structuram machinæ corporeæ subversuram, partes nimirum excrementitias, sub nomine *sudoris, urinae, bilis, pituitæ &c.* venientes: *Secretorios*, quibus nascentia illa singulis momentis emortualia recrementa sollicite a bonorum reliquorum humorum consortio perpetuo removentur, & ex parte in peculiaria receptacula, intus contra quamcumque invasionem quasi armata, colliguntur, commodo tandem tempore per motus *excretorios* e corpore plane proscribenda.

§. XVIII.

Ne autem per continuam hanc corporis ex attritione consumptionem, illud nihilominus tandem plane *fatiscat*, partium deperditarum continua quoque *reparatione* opus est; quare *anima*, indigentia suæ optime gnara, desiderio quodam, *adpetitus* dicto, in res tales fertur, quæ *particulas* in se continent, cor-
pori

pori *restaurando* & *nutriendo* idoneas; quæ vero, quod partibus multis ad hunc usum ineptis, simul scateant, prævia hinc *præparatione*, & *puri* ab *impuro* segregatione indigent. Unde cibus in ore masticatus, & saliva fermentante imbutus ad ventriculum detruditur, ibidem ulterius conquassandus, & mediante fermentatione in chylum mutandus; ex ventriculo per pylorum expulsus in duodeno duobus liquoribus, bile & succo pancreatico, salivæ æmulo, per proprios ductus huc derivatis, perfunditur ac rarefit; ulterius per intestina tenuia delatus, lymphæ, per glandulas eorum conglomeratas adfusa, diluitur, perficitur, & mediante motu eorum, peristalticus dicto, in vasa lactea, ex parte quoque mesaraica, impellitur, ex illis in cisternam chyli-feram collectus, & lymphæ, ex abdomine & artubus inferioribus reflua, dilutus, per ductum thoracicum sanguini in vena subclavia admiscetur, cum eo per partes porosas transprimendus, & denique partim in sanguinem, maxima autem ex parte in lympham, proximam nutritionis materiam, immutandus.

§. XIX.

Evicimus supra exemplis, jus non solum & potestatem agendi animæ esse in corpus *formatum*, sed & adhuc *formandum*; *primo* itaque conceptionis *momento* præsto fit necesse est, cum *vita* per punctum saliens, h. e. pulsum cordis, sese manifestans, adsit, nec opus est, neque dissertationis limites permittunt, prolixius id demonstratum ire. Sufficit, Deum *immediatum* machinæ humanæ architectum esse non posse, testibus *nævis*, aliisque illius miserandis non minus, quam mirandis deformationibus, ipsi *Deo* a memine facile, nisi *impie* agere volente, adscribendis, quum certe contra potentiam ejus aperte pugnaret, si opus suum per *frivolas* sæpe & *irrationales* matris imaginationes turbari & deturpari pateretur, neque textum tale ac structum artificiosissimum, juxta exquisitissimas mechanisimi regulas & proportionales efformatum, & animæ finibus, postmodum per illud prosequendis adcommodatissimum, *fortuito* in talem formam collabi posse; necessario ergo ab *alio* quodam agente, *proportionum mechanicarum* ad suscipiendos actus seu motus, finibus suis quadrantes,

gnaro, atque consequenter *intelligente*, & juxta nos quidem ANIMA, exstruendum erit.

C A P. II.

De

ANIMA SANITATIS
CAUSSA.

§. I.

CUm *sanitas* consistat tam in partium corporis *organicarum* debita *conformatione*, *integritate* ac *libertate*; quam *actionum*, tum *animalium*, sensus ac motus, tum *vitalium*, pulsus & inde dependentis motus sanguinis circulatorii, & *respirationis*, *tempeſtiva*, *ordinata*, & ad fines suos *proportionata* administratione; ipsa autem ANIMA, tanquam evictus superius corporis architectus, necessario debitæ corporeorum organorum conformationis causa esse debeat; actionum autem, quod finaliter, & ad prævisum salutarem scopum administrantur, absolute nulla alia causa esse possit, nisi *finaliter*, atque ita *intelligenter* agendi compos, h. e. ANIMA, ut pariter supra abunde, spero, comprobatum, erit hinc consequenter sola quoque sanitatis præses, atque causa efficiens.

§. II.

Nequaquam itaque ad sanitatem *formaliter* constituendam sufficit sola partium organicarum *conformatio*, & fluidarum *temperies*; sed requiritur insuper *actionum*, per illas perficiendarum, *debita* & *proportionata* administratio; Videmus enim quotidie, non obstante debita partium *mechanica* conformatione, ac *integritate* quoad texturam *illibata*, *actiones* nihilominus non solum *alieno* ac *perverso modo* ac more; alio certe, quam *proportiones* ipsarum *mechanicæ* inferunt, perpetrari, sed vel plane simul & semel

femel *omitti*, quod stupenda sæpe pathematum animi in varios corporis motus, & vitales quidem efficacia, exemplis fere quotidianis testatur. Quid quod causa alia probabilis allegari potest nulla, quod homines brutis *frequentius* ægrotent, æque tamen *corruptibili* corporis mixtione ac structura, atque homines præditis, quam *vaga, inconstans, mox timida & trepidans, mox temeraria, meditabunda* atque *anxia* animæ rationalis dispositio. Sed cum contrariorum eadem sit ratio, ulteriorem veritatis hujus explanationem transferemus ad sequens

C A P. III.

A G E N S

De

ANIMA MORBORUM
C A U S S A.

§. I.

C*ontradietorium*, nisi quidem plane *absurdum*, videri posset, ANIMAM *morborem* ream facere velle, cum superius tamen totum motuum vitalium regimen ac administratio, morbis, s. mixtionis ac structurae machinae corporeae destructoribus directe opposita, IPSI vindicata fuerint. Unde nemo persuaderi sibi patietur, opinor, ANIMAM vel admissuram, nedum inducturam plane fore morbos, quos tamen, ut fini suo ac destinationi summe contrarios non possit non extreme averfari. Utut autem primo hæc intuitu contradicere sibi videri possint, ex sequentibus tamen evidentissime dilucescet, *nullum* fere morbum esse, qui non vel *directe* ab ANIMA instruat, vel cujus *culpa* ad postremum in *animam*, corporis præfidem, non redundet.

§. II.

Quo autem tanto firmiter materiae hujus indubitatae veritati

substernamus fundamentum, quædam ante sustentata hæctenus in medicorum scholis *præjudicia* e medio tollenda venient, ac edicendum, quid per *morbos* proprie velimus intelligendum.

§. III.

Si universum fere *morborum*, quibuscum humanum genus conflictari, hucusque observatum fuit, systema spectemus, & circumstantias, *essentialiter* morbos concomitari solitas, paullo penitius consideremus: *certum* nimirum tempus *invadendi*; per *paroxysmos* ad momenta sæpe exquisitum *revertendi*, item, quod *idem* specie morbus per periodos, non *menstruas* solum, sed & *æquinoctiales*, quin plane *annuas*, ut sæpe ne dies quidem desit, revolvatur; quod multi morbi *certis* diebus, a Medicis inde *critici* dictis, varias *mutationes* patiantur; maxime autem omnium *spontaneam morborum* absque ulla artificiali *synergia depulsionem*, & *œconomix vitalis* in integrum restitutionem, & quidem, quod bene notandum, non *raris* forte aut *per accidens* evenientibus exemplis, sed potius *universalibus*, &, nisi *per accidens* & individualement forte constitutionem *impedimenta* objiciantur, *perpetuis*, teste maxima orbis terrarum parte, *Asia, Africa, America*, imo maxima in ipsa *Europa* hominum parte, *rustica* nimirum, *plebeja* & *militari* multitudine, non solum *exiguis* fortasse morbonæ insultibus, sed vel *periculosissimis*, ut ipsis *pestilentibus*, morbis, *innumeris exemplis* sine ullo artificio externo, sed sua *sponte* feliciter defungenti; neque quidem *promiscua*, sed *exquisita* potius & exacte circumscripta *temporis mensura*, tam in *parvis* infantum, quam *diverse magnis*, imo *diffusis* adultorum *corporibus*, & quidem per manifestas *materiarum excretiones*: ita certe sunt comparatæ, ut *materiæ* cuidam adscribi, vel cum ea conciliari minime possint; sed cum *temporis* dimensio, & *motuum* legitima administratio & proportionata moderatio, qua morbi sponte expugnantur, nonnisi rei *intelligenti* competere possint, ipsi potius ANIMÆ, corporis mixtioni ac structuræ, quia ejus quam maxime, & *solius* quidem interest, conservandæ solícite invigilanti, & damna, corpori suo imminencia, non aliter, quam cum *indignatione* intuenti, hincque illis, ni fine suo

ac scopo excidere malit, quamprimum *removendis*, imo etiam *præcavendis*, intentæ, tribuendæ sint; ut ita maxime hucusque & periculose admodum peccatum fuerit, credendo & statuendo, observandas in morbis *motuum alterationes* esse mere *passivas*, & a causa morbifica *efficienter* produci, cum potius nonnihil consideratius inspectæ revera deprehendantur nihil aliud esse, quam *proportionatas motuum vitalium*, progressivi sanguinis & fibrarum tonici, hincque dependentium secretoriorum & excretoriorum, in statu adhuc integro jam vigentium, & metuendæ corporis corruptioni oppositorum, verum, quamdiu nascentia singulis momentis apospasmata ab ordinario statu non deflectunt, *moderatorum* valde, *ordinatorum* ac *placide* decurrentium, *intensiones*, necessario majori causæ lædentis energiæ, s. extraordinariæ partium excrementitiarum activitati corruptivæ pari gradu opponendas, in *salutarem* finem ab ipsa ANIMA consulto institutas, quanquam variis, *inseparabilibus* tamen, molestiis stipatas, eas propter tamen nequaquam pro *morbosis* reputandas, & hinc omni conatu *supprimendas*, id quod quo successu, ex morbis consequentibus demum peritioribus sæpe videndo, hætenus perpetratum fuerit, vel ipsis talium patronis, frequenti experientia tandem edoctis, ignotum esse nequit.

§. IV.

Nequaquam interim diffitemur, dari quoque *aliquas*, quamquam, si cum activis conferantur, *paucas læsiones passivas*, ab ipsa causâ lædente *efficienter* factas, plerumque tamen ab *activis*, perverse cedentibus, introductas, vel tamen denique ipsam *animam* pro causâ agnoscentes, si non efficiente, tamen *sine qua non*.

§. V.

Ut autem præcedentium adfertorum veritas eo clarius eluceat, singulæ *morborum* classes percurrendæ erunt, ac demonstrandum, quænam *activæ*, quænam autem *passivæ* habendæ sint. Primus itaque locus atque primarius merito esto HÆMORRHAGIIS, quia plerorumque morborum sunt fundamentum. *Active* illas ab ipsa ANIMA pro *salutari* scopo, nimia sc. sanguinis *abundantia*, cujus tamen ipsa quoque causa fuit, imminuenda,
&

& *incommodis*, imo damnis inde metuendis, spiffitudine nim. facili inde ftafi, hinc inevitabili, nifi operofis aliis motibus occupetur, putredinofa corruptione, præcavendis inftitui, quis eft, qui adhuc negare aufit, cum vel ipfum *vulgus* haud ignoret, convictum *euphoria*, hæmorrhagias *plerumque*, imo *perpetuo*, nifi *per accidens* contrarium eveniat, fubfequente, & *præcedentia* incommoda, plethoræ confectaria, gravitatem & torporem artuum, respirandi difficultatem, vagas exæftuationes, dolores capitis aliaque præfentiffime mitigante; confirmant ulterius *spontaneæ* ceffationes, *ftatæ*, plerumque *menstruæ*, sæpe *æquinoctiales* & *annuæ* revertendi *periodi*, *diverfa*, pro ætatum diverfitate, erumpendi loca, *incommoda* imprudenter *ſuppreſſas* vel ſponte *emanentes*, cauſſis tamen *materiali* & *occasionalibus* non pariter ſublatis & evitatis, preſſo pede confequentia, nec, niſi prorumpentibus denuo illis, vel ſubſtitutis perite *artificialibus* ſanguinis ventilationibus ſolubilia. *Salsa* autem illa ſanguinis acrimonia, credita hæctenus, effectu venarum corroſivo, hæmorrhagiarum cauſſa, negligi potius, quam operoſe refutari meretur; nec quadrat huc nimia ſanguinis *reſolutio*, vel alibi ſuppoſita viarum *obſtructio*, certe cum circumſtantiis, ſupra tactis non conciliandæ.

§. VI.

Nullum autem *ſalutari* hæmorrhagiarum intentioni præjudicium adfert, quod *periculoſe* sæpe, imo *lethaliter* terminentur, quando nimirum vel *copioſius*, vel *frequentius*, quam pro indigentia, vel locis minus *congruis* inſtituuntur, cum eventus hic *per accidens* fiat, vel ab errore ANIMÆ & *pertinacia*, quibus poſt lapſum ſubjecta deprehenditur, vel a *magna* quoque venæ alicujus *ruptura*, per preſſionem immoderatam inducta, unde deinde ſanguinem *paſſive* effluere, facile contingit. De hæmorrhagiis vere *paſſivis*, ex *violenta* vaſorum continentium læſione infra quædam dicemus.

§. VII.

CONGESTIONUM eandem eſſe cauſſam, quæ hæmorrhagiarum, ANIMAM ſcilicet, vel exinde patet, quod nihil ſint, niſi *apparatus ad hæmorrhagias*: in ſtatu enim ordinario ſanguis medi-

ante

ante motu cordis pulforio *equaliter* ad omnes corporis partes distribuitur, unde nulla venæ alicujus ruptio, neque sanguinis excretio sequi posset, ad quam impetrandam necessario *majori* copia ad locum excretionis, capropter ultra consuetum gradum pro majori receptivitate relaxandum, stringendis contra ea partibus oppositis ad exprimendum contentum sanguinem, & excludendum a tergo succedentem, mediante motu tonico *active* congeri debet; id quod utrumque conspici aperte potest, tum ex partium circa locum excretorium majori *turgescentia* ac *rubedine*, tum oppositarum *macie* ac *pallore*, post impetratam autem sanguinis expulsionem sponte mox disparentibus.

§. VIII.

Congestionum harum diutius protractarum *effectus* tandem fiunt, STASES, INFARCTUS, SCIRRHI, denique EXULCERATIONES viscerum. Sanguis enim *diutius* circa excretionis locum cum pertinacia detentus, atque ita extra motum *vegetum*, fluxilitatis ejus auctorem, positus, concurrente vasorum ex diuturna expansione, nimia *laxitate*, necessario spissescit, unde *infarctus*; qui dilapsis vel discussis repente *tenuioribus* sui particulis, relictis crassioribus, in *scirrhum* abit; hic autem adfusis postliminio humoribus *seroso-lymphaticis* in *ulcus*. Quamquam autem hæ viscerum læsiones videantur *passivæ*, a causa materiali *efficienter* productæ, earum tamen fundamentum sunt *active* congestiones, ab ipsa ANIMA non solum *finaliter* primitus *institutæ*, sed potissimum ab EA, sine ulla sæpe spe obtinendi finis salutaris *erronee* & pertinaciter *continuatæ*; unde summo jure earum *rea* pronunciari potest.

§. IX.

INFLAMMATIONUM, easque concomitantium symptomatum, *tumoris, ruboris, doloris, caloris* causam nequaquam esse sanguinis in stasi devoluti *passivam* corruptionem, vel exinde ad oculum patet, quod *sphacelus* (simplex nimirum, cui corpus ex mixtionis lege quovis momento obnoxium est, putredo) fieri possit & sæpe *soleat* absque ulla talium circumstantiarum successione; sed ipsam potius ANIMAM, ni corpus suum certo cer-

tius exspectandæ, & actibus tot operosis hucusque & conatibus abarcitæ, corruptioni putredinosæ, *ipso actu* subjici malit, sanguini, stasi correpto, priorem fluxilitatem procurare, atque pristino motui restituere *moraliter* coactam; id quod nullo alio modo fieri posse a *priori*, & revera fieri a *posteriori* patet, quam *copiosiori* sanguinis *boni* & *fluxilis* adhuc versus *locum*, stasi obsessum, restrictione, & *vegeta* per eundem transpressione, ut sanguis ita *coagulatus* successive abripiatur, & conquassatione fluxilis fiat, unde illa *symptomata*: vel si *plenaria* dissolutio ob stasim majorem obtineri nequeat, atque ita sanguis *ipso actu* corrumpi jam incipiat, particulæ ad minimum *agiliores*, nim. *sulphuræ*, putredinis *subjectum* & *instrumentum*, subtrahantur, reliquis aquosis & terrestribus in *pus album* facessentibus, nulli amplius corruptioni *putredinosæ*, sed ad summum *salsæ* subjectum.

§. X.

Ipsorum quoque DOLORUM ANIMAM esse causam, cum ipsam male habeant, illa autem omne *adversum*, cum ad *juvendum* potius suis desideriiis maximo impetu feratur, non possit non summe averfari, nemo tam facile crediderit: quisquis interim *essentiam* eorum & *formalitatem*, quin *finale* intentionem plus ultra contemplatus fuerit, ANIMAM revera omnium, quotquot hæctenus observatæ fuerunt, *dolorum* specierum, exceptis forsitan, qui a violentis causis originem ducunt, esse causam, non poterit non persuasissimus esse. Fiunt enim dolores vel a congestionibus, vel *per*, vel *propter* congestiones; cum autem superius *congestionum* causa efficiens evicta fuerit ANIMA, necessario & *dolorum* erit, congestionibus non solum vestigia legentium, sed ipsissimæ earundem causæ *instrumentalis*. *Essentia* enim & *formalitas* dolorum non nisi in *nimia* fibrarum *tensione*, vel *activa*, propter materiam, vel *passiva*, a materia, eodem tamen *active* ab alio loco restricta, consistit; *finis* autem stricturæ hujus fibrarum alius non est, quam vel *promotio* materiæ alicujus stagnantis aut subsistentis, eoque ipso tum *molestæ*, tum *periculum* minantis; vel *emotio* materiæ, sive sola in præsens *molestia*, in futurum vero *periculo*; sive etiam *præsentissimo*, quod

quod non tam solum minentur, quam actu inferre soleant, vitæ *discrimine* odiosarum. Ulterius autem etiam, quæ dixi, demonstrant non solum *periodici* dolorum, quoad horas, dies, menses, æquinoctia, &c. *recursus*, non nisi agenti *intellectuali*, & dimensionis temporum compoti adscribendi, sed inprimis facilis posthac eorundem *adsuetudo*, atque talis *cooriendi promptitudo*, ut propter longe *levissimas* deinde occasiones, sine ulla causæ materialis *proportione*, suscipiantur, immo ne quidem propter ulla *materias*, quam *simplices* potius *motuum directas* provocationes, ut ab animi pathematibus fieri solet.

§. XI.

SPASMOS & CONVULSIONES ANIMÆ pariter adscribendos tanto minus, opinor, dubitabit, qui motus œconomix animalis tum *vitales*, tum *animales* ipsi tribuendos, e superioribus adsumserit, cum aliud nihil sint, nisi *motuum* horum *exacerbationes*, *proportionate*, nisi quidem sæpius *erronee*, materiæ alicui, *placidos & ordinarios* motus eludenti, atque vel propter tenacitatem & pertinaciam *vehementiores*; vel propter summam nocendi energiam & agilitatem *acceleratos* motus *moraliter* requirenti, vel *propellendæ* vel *expellendæ* finaliter destinatae, (exemplo epilepsix, difficili variolarum eruptioni, vermibus, dentitioni difficili, tussi cum materiæ tenacitate conjunctæ, obstructionibus alvi pertinacibus, & oriundis inde cardiogmis, quin & diarrhœis bilioso-acribus infantum, mensium eruptioni tardanti, spermatis commoti retentioni, febribus aliisque morbis acutis, periculose decurrentibus, &c. Supervenientis, imo globuli vitrei in aurem intrusionem, teste Hild. Cent. I. obs. IV. subsecutæ) quo fine impetrato, *sponte* deinde cessant, (excepto eo, quando diutius continuatæ plane *habituales* fiunt, h. e. ANIMA motibus illis crebrius repetitis tandem ita *adsuescit*, ut posthac, sublata licet, vel nequaquam certe amplius proportionata causâ materiali, ex mera *adsuetudine*, quasi ad ordinariorum censum jam pertinentes *erronee* continuet) illo autem non obtento, in *morbis* quidem œconomix vitali *cito perniciosis*, anima omnem *agendi conatum* merito *deserit*, tanquam *irritum* porro,

& nullius efficaciam amplius compotem. His pro uberiori hujus sententiam probatione adjicio convulsiones, per *animi pathemata*, *iram* cum ingenti perturbatione vehementissimam, *terrorem anxium*, & ad *evadendum* vel *eluctandum* paratum, *timorem* cum summa trepidatione conjunctum, sine ullo causam alicujus *materialis*, ne fingendo quidem, concursu excitatas. Et certe; quisquis *motitationes* aliasque *epilepticorum* circumstantias, *errabundam oculorum vibrationem*, ut cum Ill. Stahlio hic etiam, ut alibi, loquar, aut *fixum* atque *truculentum* obtutum, sive *torvum* adspectum, *stridorem dentium*, *lingue volutationem*, tanquam ad loquendum intentam, *spumam ante os*, *anhelam* & *contentiosam* respirationem, *motus artuum* cum summo *connisu* laboriosos, (teste post paroxysmum, de qua solum conqueruntur miseri, *lassitudine* remanente) presentem saepe *clamorem*, cum *iratorum* gestibus contulerit, non multum *absimiles* deprehendet, atque ita non absurde convulsionum causam cum Helmontio in ANIMAE *indignationem* conjiciet, non abludente etiam illa circumstantia, quod ad convulsiones in genere magis proni sint, qui *iracundiam precipiti* & *acri* praecipue indulgent, ut *Cholerici*. Convulsiones porro a *fascino* oriundas (per *idealem* nimirum *malignam* & ad nocendum *directam intentionis* impressionem: Sine ullius causam *materialis* communicatione) item epilepsiam per *imprecationem* incussum, ubi *materiam* accusare velle, certe ridiculum foret, conceptam potius ab anima *trepidam*, *anxiam* & *terrificam* ideam ad *motus* tales, pro excutienda illa ex animo generaliter destinatos, provocasse ipsam verisimile est: Exemplum ejus vides in Ill. Stahlii Theor. med. ver. p. m. 1357.

§. XII.

Venio nunc ad morbum omnium *frequentissimum*, quoad species *numerosissimum*, atque ita praeter caeteris consideratu dignissimum, FEBRES nim. visurus, an & hic ANIMAE adscribendus sit. Omnino autem ab ANIMA proficisci, non tam persuadent, quam certissimum reddunt, omnes, quae *febres* comitari solent, circumstantiae, ita certe comparatae, ut *materialibus* cum respectibus in aeternum conciliandae non sint: Ut sunt

1) Con-

1.) *Consueta* constanter *certaine* cuidam februm *speciei* & *omni* & *soli* & *semper* symptomata, ratione temperamentorum *gradu* quidem nonnunquam, non *specie* differentia. 2) Quod ordinarie *certa* anni tempora fervent. 3) Quod paroxysmi *certis diebus*, immo *horis* recurrant. 4) Quod febres *ordinatos* suos & *singulares* decursus habeant. Quod 5) februm *continuarum* *exacerbationes* communiter versus *vesperam* fiant. 6) Quod *variolæ* constanter *idem eruptionis*, *suppurationis* & *desiccationis* tempus fervent. 7) Quod febres *legitime* decurrentes, neque *accidentaliter* turbatæ, *perpetuo* salutari exitu potiantur, & quidem non tam *promiscue* quovis die, quam quidem *certis* & *definitis* diebus, *critici* inde dictis, quamvis non semper *critice*, h. e. simultanea excretionem materiæ morbificæ solvantur, *sensibiliter* tamen in *melius* iisdem diebus patiens redire observetur. 8) *Consueta* febris *tempora*, *incipiendi*, *increscendi*, *eo gradu persistendi* & *declinandi*, & quidem tam in *parvis* infantum, quam *diffusis* adultorum corporibus. 9) Quod febres tam facile *sponte* sua, & citra occasiones proportionatas *repullulare* soleant, & hoc quidem non solum *brevi* interjecto *intervallo*, ut in *acutis*; sed etiam *admodum longo*, ut in *intermittentibus*, imprimis *tertianis*, quin exemplis minime raris, *spatiis anniversariis*, & in hominibus quidem nequaquam *debilibus*, sed quam maxime *robustis*. 10) Quod febris, imprimis *tertiana* tam facili negotio *adsuescere* soleat, ut subacta licet & sublata *caussa* sui *materiali* ipsa tamen febris non *cesset*, sed patientes tales, extra paroxysmi tempus cætera *sanos* & *vegetos*, omnesque *functiones vitales* quam optime exercentes, *solita hora* redeunte *validus paroxysmus* invadat. 11) Quod *paroxysmi*, sublata successive *caussa materiali*, necessario quoque de die in diem *decrecentes*, nihilominus *statas* illas horarum *mensuras* recursum suo *exactissime* fervent, 12) ex adverso autem, quod tales *paroxysmos*, jam quantumcunque *quiescentes*, *tertianarios*, præcipue rebus adhuc *recentioribus*, vel subjectis *sensibilibus*, *promptissime* revocare possit non tam solum *adsumtio* intempesta cibi aut potus, id quod adhuc *materiali* respectu gauderet; quam ipse *nidor* talium rerum, immo nudus etiam *conspectus*, quin in

admodum sensibilibus sola mentio, vel tædiosa ad assumendum persuasio; 13) E contrario, quod paroxysmi tales, jam aliunde senescentes, oblato insperato gaudio, totum animum quasi occupante; vel aversione animi a meticulosa paroxysmi expectatione, per horæ factam ab aliis dissimulationem, quin in ipso etiam somno, quando in tempus illius incidunt, sæpe toti emanent, sæpissime ad minimum mitigentur: quid quod vel per vulgus nota sit efficacia, paroxysmos jam senescentes, & per consuetudinem quasi adhuc continuatos per terrorem insignem obruendi & constanter tollendi; nec desunt exempla paria, instantes paroxysmos per supervenientem anxium mœrorem & præsentissimam sollicitudinem non pro præsentis solum fuisse interruptos, & quasi (ut res levis, in comparatione ad alterum objectum, præsentius damnum aut periculum comminans) oblivioni datos, sed in posterum etiam constanter emanasse. 14) Quod febres soli tantum speciei humanæ præ cæteris brutis sint familiares, immo propriæ. 15) Quod febres male decurrentes, ex conditione causæ materialis, ad corrumpendum admodum præcipitis, comitentur non tam angustiae, quam veræ anxietates morales ipsius animi, per lipothymias quoque sæpius sese manifestantes, ex metu nim. instantis corruptionis, & periculum amittendi corporis, quæ & crisi instantem plerumque antecedunt, ob exitum adhuc incertum & dubium. 16) Quod crisi salutariter cedentem, atque ita reportatam de morbo victoriam, mox sequatur animi alacritas, tranquillitas, imo gaudium, in singulas horas magis magisque sese exferentia. 17) Insignis pathematum animi efficacia in perturbandis motibus febrilibus. 18) Damna febres nimis mature, ante plenariam sc. materiæ eliminationem, suppressas, vel citius vel serius consequentia. Quæ omnia ad oculos certe demonstrant, febres minime esse passivum aliquid, a materia efficienter productum, sed potius activum, ab ipsa ANIMA in salutarem finem susceptum: quod & ipsa febris essentia & formalitas contestantur, in pulsu celeri & frequenti fundatæ: Motus enim febriles nulli revera alii sunt, quam qui in statu sano œconomiae animalis jam usitati sunt, nisi quod ultra gradum naturalem aucti sint,

sint, & quidem non *tumultuarie* forsitan aut *temere*, sed admodum *proportionate* & urgente necessitate. Si enim partes excrementitiæ extraordinarie malignam & nocivam contrahunt qualitatem, necessario *motus vitales ordinarii*, ordinariæ illarum qualitati tantum destinati & sufficientes, juxta *proportionem* energiae nocendi sunt *augendi*, ut quam citissime partes tales *corruptæ* & *corrumpentes* a reliquorum humorum consortio ante, quam vim suam lædentem in actum deducant, separentur & eliminentur. *Finalis* itaque febrium respectus est *expulsio materiæ* cujusdam, vel citius vel serius *nocituræ*, quo omnia denique *symptomata*, febres comitantia, collineant. *Augetur* enim motus cordis pulforius, & sanguis *citatus* in circulum agitur, ea intentione, ut hoc modo *partes* illæ ad nocendum paratæ eo *celerius* ad colatoria quæque sua cum reliquo sanguine, cui interagitatae sunt, deferantur, ibidem *secernendæ*, & vel *simul* & *semel*, certo quodam die definito, quod *crisis* dicitur, vel *successive*, quod *lysis* vocatur, plane *excernendæ*. *Celeriore* hunc sanguinis motum & transpulsum necessitate *mechanico-physica* sequitur major ejusdem *incalescentia*, ab eodem hinc plane *inseparabilis*; eadem necessitate sequuntur *rubor* & *dolor capitis*. *Sitis* est maxime *rationalis* hic potus *copiosioris* desiderium, tum pro *reparandis* particulis sanguinis aquosis, majori copia difflatis, tum *diluendo* sufficienter *sanguine* ad motum citatiorem facilius subeundum; tum *perviis* reddendis colatoriorum *poris*, tum denique præbendo particulis *secernendis* *vehiculo*. *Inappetentia* nullo nititur respectu *materiali*, sed potius *moralis*; certe enim $\alpha\tau\omega\pi\tau\upsilon$ foret, œconomia vitali in summo corruptionis periculo versante, ciborum tum temporis digestionem incumbere velle, imo hosti intus nidulanti, & machinæ dissolutionem minanti, *commeatum* quasi advehere; inde etiam est, quod *febricitantes* præ omnibus aliis cibis *carnes* maxime avertentur, utpote corruptioni *putredinosæ*, cui avertendæ & amoliendæ in præsentiarum incumbit ANIMA, plus cæteris obnoxias. *Lassitudo* illa, primis statim diebus invadens, nequaquam vera nititur virium *imbecillitate*, sed respectu potius *intentionali*; cum enim vires motoriae in vitalibus nunc *dupli-*
candæ

candæ sint, quid rationalius, quam tantum de *motu animali*, ad vitam absolute non necessario, detrahere, ut *vitalibus* addi possit, cum vires *animæ* sint *finitæ & definitæ*; quid quod & hoc præterea usu gaudeat, ut homo hoc modo ad *decumbendum* cogatur, quo minus *animæ* in legitime administrandis motibus *secretoriis & excretoriis*, præsertim per corporis *peripheriam*, accessu aëris maxime *alterabilem*, negotium & præjudicium adferatur. Nonnunquam quoque lassitudinis hujus auctor est subtilis partium externarum *strictura*, in certum *finem* suscepta, quæ nonnunquam, membris diutius in eodem situ detentis, *eousque* increfcit, ut pro levamine aliquo *situs* membrorum sæpius ægro mutandus sit, exemplo in *petechizantibus* noto. Neque *vigiliæ* causam *materialem* pro fundamento habent, quarum sæpe ne ulla quidem allegari potest, sed respectum mere *finalem*. Notum enim est experientia vel ipsis ægro adstantibus, patientes tales non *simpliciter vigilare*, sed quoad *omnes* sensus admodum *sensibiles* esse, ut vel minimum *splendorem* oculis ferre non possint; *Sonos* vel *murmurantium* tantum exacte audiant; *odores*, aliis non animadversos, percipiant; *gustu* admodum sint *delicato*; *tactu* adeo *sensibiles*, ut calor aliique dolores ipsis longe *maiores* videantur, quam revera sunt, & sanis tangentibus adparent: quæ certe cum *materia* conciliari nequaquam possunt; sed ANIMA potius, cum *sensus*, quoad usum corpori præstandum considerati, nihil aliud sint, quam *excubitores*, eapropter in *capite*, ut sublimi loco, collocati, ut *imminentia* pericula *mature* persentiscant, quo corpus illis subtrahatur, eorundem *organa* in perpetua *tensione*, etiam supra *gradum naturalem* aucta, servat, ne, dum interno œconomix vitalis hosti debellando & exturbando est intenta, interea *forinsecus* quid ingruat, *præjudicium* sibi & impedimentum objecturum. Quæ omnia manifeste evincunt: *Febrim* nihil aliud esse, quam *salutarem naturæ* sive ANIMÆ conatum, quo motibus *secretoriis & excretoriis* ultra *gradum ordinarium* auctis, sed *intentioni finali* proportionatis, *materiam* aliquam, corporis *mixtioni & structuræ* quocunque modo *nocituram* sive occupare sive eliminare intendit. Cui non inconcinne ipsa febris

bris adpellatio respondet, verisimillime ab antiquis illis ritibus & festis solemnibus, *Februa* dictis, quibus ab *umbris defunctorum erraticis* domicilia *repurgare* conabantur, desumpta.

§. XIII.

Ordine nunc excipiunt *motuum* tum *animalium*, tum *vitalium* vel ex parte vel ex toto **DESERTIONES**. Has animæ attribuendas eo minus dubium esse potest, quod ipsa sit *motuum* omnium in machina vigentium *principium*, quorum hinc *gradus* varii, vel *excessus*, vel *defectus*, vel *plenariæ omissiones*, cum corpus per se sit passivum, nulli, nisi ipsi *moventi* imputandi venient. Clarius id paulo dilucescet, si per *species* iverimus, & *causas* cujusque *occasionales* protraxerimus. Principalissimum vitiorum horum est **APOPLEXIA**, cum simultanea rationis, sensuum & motus, certissime animalis, in graviori etiam, vitalium imminutione & abolitione. Causa, quæ **ANIMAM** ad destituendam simul & semel motoriam energiam inducit, quantum quidem hucusque crebris institutis sectionibus observari potuit, est *sanguinis* vel *seri* circa plexum choroideum *extravasatio*, vel saltim *varicosæ* venularum cerebri *oppletiones*. Videri autem posset, non injustam **ANIMÆ** esse causam, omnes motus omitendi, ob depravatam ita penitus nobilissimam suam officinam, cujus reparandæ & pristinis usibus restituendæ ita nulla amplius spes superfit. Sed si causam hujus *antecedentem* intueamur, quæ est *repentina* & *pertinax* sanguinis ad partes cerebri *congestio*, pro scopo quidem *evacuatorio*, sed ob desuetudinem minus *ordinate* instituto, & nimia, ætati senili quasi propria, *pervicacia*, absque spe tamen plerumque, coacto, certe sola in **ANIMAM** culpa erit conjicienda. Quid quod experientia constat, ex *præcipiti iracundia* homines sæpe *Apoplexia* fuisse tactos, ut loquendi illa formula exinde quoque ortum duxerit: Er habe sich dermassen ereisert / daß es kein wunder / der Schlag hätte ihn gerühret. Nec ipsa medendi methodus, proficua hucusque observata, a sententia nostra abludit, tum *curatoria*, penitus eo directa, ut ipsum *principium movens* ad motus denuo suscipiendos omni modo sollicitetur, & quasi cogatur: Ut sunt: *Clyste-*

ves acres, vesicatoria, rubefacientia, frictiones, vellicationes, sternutatoria, acria ori infusa & naribus admota, ipsa ferramenta candentia, (Bügeleisen) vertici & nuchæ adplicata, & quæ sunt id genus alia; tum præservatoria, in eo solo consistens, ut ANIMÆ omnis occasio quocunque modo præripiatur, congestiones versus caput instituendi: quam veritatem ulterius confirmat, quod semel apoplexia tacti, & rursus in præsens restituti, rarissime alio morbo, quam fortiori ejusdem recursu, mori soleant. Rarior paullo est PARALYSIS, morbus, si ullus alius, in numerum ANIMÆ tribuendorum referendus. Consistit autem in plenaria motus tonici, tanquam sensus & motus animalis fundamenti, omissione. Adcusatur quidem vulgo obstructio nervorum, & impedita inde spirituum animalium excursio; sed cum nervorum obstructio res sit, a scientifico conceptu aliena, spiritus autem animales entia sint rationis tantum, merito hic abstrahimus. Constat e contrario experientia clinica, succedere plerumque paralytin prægressis vel convulsionibus epilepticis diuturnis & vehementissimis, vel motibus spasticis, exquisitissime dolorificis, rheumaticis & arthriticis, unde dicunt; Der grosse Schmerz habe ihnen das Glied so zu schanden gerissen. Inprimis etiam exanthematibus ulcerosis temere cohibitis (cujus in morbillis mihi exemplum obvenit) vel incidit etiam tacite nonnunquam, sine ullis causis manifestis. Cum autem tum convulsiones epilepticæ, tum spasmi nil nisi motus tonici sint augmenta, finaliter pro emovenda aliqua materia destinata, ANIMA autem scopo suo his motibus, diu frustra continuatis, potiri nequeat, quid mirum, si illa deinceps fastidio aliquo corripiatur, motum tonicum in tali parte vegete porro administrandi, in qua eundem sæpius frustra tentavit, adeoque plane tandem omittat. Sed nemo, opinor, tam facile persuaderi sibi patietur, ANIMAM tam contumacem in membro aliquo, quoad structuram integro, motus constanter averfandi intentionem concepturam fore, cum id contra ejus intentionem impingat: sed contrarium ejus spero, mox edocebitur, si firmissimas modo & pertinacissimas, ad mortem plerumque durantes, certi alicujus cibi vel potus, ex nauseosissima adsumptione,

sumptione, vel violentissima secuta operatione *medicamenti*, in tali vehiculo sumti, inductas *aversiones* consideraverit. Confirmant ante dicta ulterius exempla curatæ *Paralyseos* per solum *intentissimum* movendi *conatum*, & fortissimam *contentionem* sine ulla artificiali ope. Exempla vide sis in Valleriola & A. N. C. Transeo *traditiones* & *observationes*, quod atoniæ *paralytodes præstigiis magicis* (quantum quidem concipere integrum, in ipsam patientis *intentionem idealiter* maxime agentibus) aliquando inferri soleant. *Frequentiores* his, sed minus periculi involventes, & *transitorie* magis sunt *omissiones* motuum **SYNCOPTICÆ**, quarum culpa eo magis soli **ANIMÆ** attribuenda erit, quod plerumque solis *animi pathematibus*, sine ulla *instrumentorum corpororum læsione* oriantur. Nituntur autem falsis plerumque & perversis **ANIMÆ** nimis *sensibilis æstimationibus* objecti alicujus *idealis* vel *corporalis*, sive præsentis, sive futuri, **ANIMAM** minus præparatam obruentis, unde illa ex *inopia* capiendi consilii & inveniendi auxilii in *subitaneam* talem omnium motuum, qua animalium, qua vitalium, *desertionem* delabitur, in interiora corporis quasi sese recipiens, & ab *objecti adversi* sensu & perceptione subducens, donec post aliquam moram sese quasi recolligens ad pristinas functiones revertatur. **AFFECTUS SOPOROSI**, cum ab apoplexia nonnisi *gradu* differant; & *incontinentia urinæ*, *procidencia ani* & *uteri*, *impotentia* itidem *virilis*, cum *paralyseos* sint *particulares*, in eundem censum erunt conjiciendi.

§. XIV.

Quod ad **SERI**, idque constituentium partium excrementitiarum, *bilis*, *urinæ*, *sudoris*, *muci fluxus* & excretiones auctas attinet, ut sunt *coryza*, *ptyalismus*, *tussis humida*, *vomitus*, *diarrhœa*, *cholera*, *lienteria*, *dysenteria*, *fluxus hepaticus*, *diabetes*, *pollutio nocturna*, *sudor nimius* &c. nemo, credo, **ANIMÆ** illas abjudicabit, cum nihil sint, nisi species motuum se- & excretoriorum auctorum, atque adeo principii ipsius moventis immediati effectus, in salutarem finem suscepti, errore licet quandoque concurrente, quod etiam confirmant mala consecutaria, fluxus illos præmature suppressos excipientia, & nonnisi illis revocatis, tollenda.

§. XV.

Agmen claudant sensuum internorum vitia, nim. DELIRIA, non inconcinne ab Helmontio *insomnia vigilantium* dicta, morbi κατ' ἐξοχήν ANIMÆ proprii, vel ipsis mechanisimi patronis adsentientibus, sed eo ipso, quoad eorum theoriam, admodum *intricati*, & vel perspicacissimis crucem figentes. Quantum de illis dici & cognosci potest, deliria sunt vel *idiopathica*, vel *sympathica*. Illa, quæ magis *directe* & simpliciter quasi, sive *immediate* ANIMAM adficiunt: *Hæc mediate* tantum vitali œconomix, graviter perturbatæ, *superveniunt*. Primi generis deliria occasionem sumunt ab ipsius *mentis immediatis* perturbationibus, vel per *facultatum* ejus, *phantasiæ & memoriæ*, nimias *concentrationes & exagitationes* (cujus illi sunt exemplum, qui ex nimis intenta & assidua *speculandi, meditandi, memoriæ mandandi &c.* contentione sensim deliria sibi adfiscunt) præsertim si ad necessarii *somni* neglectum extendantur; vel ita *vividæ* sint & *importunæ*, ut phantasia ne in *somno* quidem quiescens *insomniis* vivacissimis omnem quietem excutiat: vel vehementiora *pathemata*, præsertim cum fortioribus *phantasiæ* impressionibus conjuncta. Notissimum hujus asserti testimonium & exemplum præbent illi, qui *præsentissimo* & summe *anxio terrore* a *spectro* comparente perculsi, exinde deliri facti sunt. Nec ignota sunt exempla illorum, qui ex *superbissima ambitione* ita tandem a *mente* dejecti fuerunt, rei que illius & honoris, cujus sitientissimi fuerunt, ideam adeo vivide phantasiæ suæ impresserunt, ut posthac se tales esse firmissime sibi persuadeant, nec ullis rationibus induci possint, ne credant. Sic *ira* quoque, quæ juxta poëtam *furor brevis* est, vel ad minimum *præceps & vehemens* ad iram *propensio* mirum quantum contribuit ad *excitanda & fovenda deliria*, unde etiam ad deliria *maniodea* præ cæteris *Cholerici* sunt dispositi. Quid *timores profundi & diuturni*, quid *desperabundus mæror*, quid *spei* firmiter conceptæ & diu sustentatæ *frustrationes, labes* item *conscientiæ* ad deliria *provocanda & confundendam* animam contribuant, noto notius est. *Posterioris* generis deliria ad *tres classes* commode reducuntur; *Libidinosa, melancholico-hypochon-*

hypochondriaca, & febrilia. Libidinosa, in feminis sub furoris uterini nomine venientia, primum plerumque ortum ducere solent a commoto per lascivas speculationes & desideria semine, nullo tamen exitu potito, ob varias obstantes difficultates, vel dedecoris inde orituri, vel severæ nimis educationis, vel occlusionis, vel certarum legum. Exemplum notatu dignum videtis in Zodiaco Gallico Blegny de virgine moniali mania mortua, cujus ovarium alterutrum post sectionem ad pugni magnitudinem inflatum, cum multis globulis pellucidis, h. e. ovis inflatis veluti totum confitum inventum fuit. Aliud exemplum delirii maniodis cum epilepsia, cujus paroxyfmi in spermatis excretionem terminabantur, legere licet in Ill. Stahlii Theor. med. ver. p. m. 1355.

Melancholiæ hypochondriacæ ætiologia aliquali conceptui paullo propior est, cum præfigurationes illæ phantasticæ, sub hujusmodi adfectu fieri solitæ, generaliter ad minimum convenient cum præfenti motuum vitalium, in specie progressivi sanguinis, conditione. Quemadmodum enim hic sanguis spissior est, & ad motum expeditum subeundum minus dispositus, concurrente simul tono viarum debilitato, eoque ipso stagnationes ejus, denique stases, inde inevitabiles funestæ corruptiones impendeant, ita mens per genericas ideas angustie anxie, imminentis per insidias comprehensionis, immo incarcerationis, suppliciorum denique capitalium, hanc sanguinis constitutionem quadantenus, ut in rebus, sensibus haud obviis, fieri potest, præfiguratur: neque quidem id æque promiscue, nisi in subjectis, profundis speculationibus alias deditis.

Febriles animæ perturbationes deliræ, cum plerumque rebus jam admodum periculosis superveniant, eo minus injustæ hinc habendæ sunt, quin cum præfenti vitæ periculo convenientia haud destituuntur. Confirmant id illa objecta, quæ agitant, præfenti certe, aut ad minimum impendenti corporis constitutioni parallela: depulsio nim. molestorum, tanquam hostilium objectorum, virorum vel spectrorum: vel evasio etiam ex maximo aestu, extremis angustis, injustis detentionibus: vel, quod morti proximorum proprium magis est phantasma, ut arbitrentur, in domo se aliena esse, conclavi, lecto, &c. hinc suam domum & ad sua abire

contendant. Quid aliud inde concludendum est, quam ANIMAM ex interna γνώσει jam agnoscentem, corpus suum ita jam depravatum esse, & usibus suis *inidoneum* redditum, ut merito pro *alieno* habendum atque ita deserendum sit, inde alterius illius mansionis & domus originariæ, indoli suæ magis conformis, reminisci, ad eamque ardentem contendere.

§. XVI.

VITIORUM, quoad TEXTURAM & STRUCTURAM occurrentium, sive in homine *nascendo*, ut varii *nævi*; sive *nato*, ut variæ *excrescentiæ* sunt, exemplo *strumarum*, *verrucarum*, *sarcocoles*, *hypersarcoseos*, *ranunculæ* aliorumque *tumorum*, quoad ipsam *substantiam* augescentium, causam quoque ANIMAM esse, quamquam *errantem*, is demum crediderit, qui ex superioribus convictus fuerit, ANIMAM solam omnis structuræ non tam præsidem solum, quam causam esse *efficientem*, nec ullam vel minimam *fibrillam* absque ipsius *animæ concursu* efficiente ita sponte vel fortuito collabi posse; & ad oculum ipsa denique curatio id evincit, sola plerumque ANIMÆ incussa *nauseosa* vel *terrifica*, vel ex majestate *attonita impressione*, quæ non tam ad *desistendum* solum ab incepto opere, quam *retexendum* & destruendum, quod erronee construxerat, disponit, perficienda; exemplo *attactus manus mortui*, *Regum Gallie & Angliæ*, *septimi filii*, *bufonis*, aliarumque *magneticarum* curationum, in solam certe ANIMÆ *intentionem* operantium.

§. XVII.

SPHACELI, tanquam *simplicis*, cui corpus humanum sibi relictum, & specialissime *sanguis* subjecta sunt, *putredinis*, causam solum esse ANIMAM non potest non quam clarissime illi illucescere, qui ex superiori *vita* descriptione noverit, hanc ad putrescendum corporis animalis sibi relictæ promtitudinem operosis motuum vitalium conatibus & administrationibus, ne in *actum* deducatur, inhiberi; inde necessario concludendum venit, si *actu* ipso corruptio hæc putredinosa ingruat & invalescat, ipsam causam absolute in *tergiversante* motuum administratione vel plane *desertione* a priori esse quærendam; siquidem, quam-

quamdiu *principium* illud *vitale* motus, corruptioni huic opposi-
tos, *vegete* saltem, *vigilanter* & *solicite* continuat, *putredo* illa
oriri, ad minimum ex caussis violentis orta, *invalescere* nequa-
quam possit. Cum e contrario ANIMA ex erronea *scopi* ipsius
desperatione, *media* quoque ad illum ducentia omittente, imo
ex *formidolosa putredinis* hujus in actum jam deductæ, averfa-
tione ipsum *proximum contactum* fugiente, non possit non cor-
pus sibi relictum illam, ad quam quasi proprie factum est, *putre-
dinem* subire. Confirmat modo dicta ipsa *Sphaceli* historia, dum
non solum sensus in ipsa parte *adfecta* perit, sed & ipsum mem-
brum per *viciniam* partis *adfectæ* ordinarie *turgescit* tumore *pal-
lido* & *frigido*, qui post aliquot horarum spatium scalpello per-
tusus nullo amplius sensu gaudet, nec *sincerum sanguinem*, quin
merum tantum *ichorem cruentum* fundit, reliquo sanguine, stri-
cte dicto, *adparente coagulato*, quæ portio mox præcipiti pro-
gressu in *putredinem* ruit, manifesto documento destituti ibidem
sensus & *toni* vitalis, non solum *ante*, quam *actualis* vera corru-
ptio adsit, sed *revera* rebus ita adhuc constitutis, ut *sensus* &
motus partibus illis ita destitutis, curatione bene procedente,
iterum redire possint; quemadmodum observatio practica mon-
strat, rebus valde *analepticis*, ut nominatim *oleo cinamomi*, item
caryophyllorum, id fieri posse & *revera* fieri, quibus *energia* illa
influxus vitalis iterum quasi revocetur & retineatur. Confirmat
ulterius methodus alia sistendi sphacelum, per *vicinix* nim. *sup-
purationem*, quam sine vitalis *energix* concursu fieri non posse
supra de inflammatione evicimus. Possent huc ad ulteriorem sen-
tentix hujus confirmationem adduci historia illa, certe notatu di-
gna, a Bartholino Hist. Anat. Cent. I. hist. 69. relicta, nisi potius
ad miraculum referenda sit (certe tamen soli ANIMÆ activitati
a priori corroboratæ, potius, quam materiali alicui respectui,
superstructum) de sphacelo pedis, circa medium ejus sponte
subsistente, reliqua corrupta portione decidente, sine ullo arti-
ficiali adjumento.

§. XVIII.

Morbos SOLUTÆ per caussas violentas UNITATIS in
morbo-

morborum quoque, ANIMÆ imputandorum tribum conjicere velle ridiculum foret, interim revera *trepidam* ipsius ANIMÆ stationis suæ *desertionem* (qua sine corpus violenter disjungi minime posset) pro causa agnoscunt, unde omni jure ipsi ANIMÆ imputari possunt.

C A P. IV.

De

ANIMA RECONVA-
LESCENTIÆ CAUSSA.

§. I.

CUm ab antiquissimo etiam Hippocrate jam olim pronunciatum fuerit, *naturam esse morborum medicatricem*, neque alius quisquam, quod sciam, vel veterum vel recentiorum in dubium id vocare vel inficiari ausus fuerit, quin potius veritati huic adfurgere non detrectarit, testibus libris eorum practicis, ubique *naturam* hanc crepantibus, facile ulteriori veritatis hujus probatione superfedere possem, si modo inter omnes constaret, quid proprie per *naturæ* illud vocabulum intelligendum sit: sed cum pauci admodum cum *Hippocrate* Libr. de insomniis 1. §. 2. & Galeno ipsam ANIMAM esse, rotundo ore eloqui velint; plurimi potius, nescio quæ, agentia fictitia, nisi plane *μορμολυκεῖα*, modo *ætherem*, modo *spiritus*, modo *succum nerveum* & id genus alia, machinam protrudentia magis, quam scite & proportionate momentia, substituere malint, & hic labor adhuc subeundus est, ad probandum, quod sola ANIMA sit decantata adeo *natura*, atque ita morborum medicatrix.

§. II.

Fundamentum hujus rei præcedenti quidem capite me jam jecisse recordor, stabiliendo, *morbos* proprie nihil aliud esse, quam

quam *molimen naturæ*, five ANIMÆ, ad materiam aliquam, vel quantitate vel qualitate peccantem, atque ita œconomix vitali damnum aliquod vel interitum minitantem, ope motuum vitalium, extraordinarie, proportionate tamen, auctorum eliminandam. Cum enim morbosæ dispositiones *Vitæ* proprie sint oppositæ, ad eamque evertendam collineent, quin plane, ni mature obviam eatur, pertingant, necessario illi *enti*, cujus proprie interest, ut corpus *vivat*, h. e. in mixtione & structura perduret, & quod superius ANIMAM esse, clare, spero, evicimus, incumbit, quam potest solícite eo invigilare, ne hoc fiat, ni malit tota sua *destinatione* & scopo excidere, atque ita protinus omnia vitalitatis impedimenta, tum *præsentia*, tum *imminentia*, quæ *sensu* quodam interno subtili, hinc *vitalis* dicendo, percipit, removere; & quidem, cum ordinarii motus *placidi* eorum *ortum* non impedire, ne dum ea *tollere*, possint, necessario juxta proportionem causæ lædentis *multiplicandi*, cum quidem nulla unquam machina, semel læsa, *semet ipsa*, juxta ipsas mechanisimi regulas, reparare possit.

§. III.

Non autem solum ita fieri debere & posse, sed revera *solere*, ipsa demum quotidiana experientia monstrat, spontaneæ nim. absque ullo *artificiali* concursu, *morborum*, etiam maxime fonticorum, *curationes*, non *rare* forsitan, sed *numerosæ*; non *aliquando* contingentes, sed *perpetuo*, & quidem, quod maxime notandum, *certis diebus*, & *eadem* in omnibus, illo morbo decumbentibus, *methodo*, nempe manifestis materiæ noxiarum *excretionibus*, quæ quo minus *libere* succedunt, vel penitus *emanent*, eo *periculosior* morbi eventus hinc metuendus est. Nec obstat, multos ægrotantes nihilominus morbis perire, quod contradictorium esset, si ipsius ANIMÆ in *salutem* directi essent *conatus*. Sed dico, distinguendum esse, inter *mori in morbo* & *sub morbo*, ac inter *mori a* vel *ex morbo*; hoc certe contradictorium foret, *mori ex medicina*: *morbis* enim nostro sensu est *morbi*, proprie ita adpellandi, nim. damni, vitæ vel imminētis vel illati, *medicina*; sed quisquis moritur, perit *sub morbo*,

E

h. e.

h. e. minus *legitimo morbi decursu & successu*, quo *legitime* decurren-
 te homines potius *convalescunt*. Quando enim læsio corporis
 ita comparata est, ut suis ANIMA consiliis & auxiliis satisfacere non possit; vel IPSA ex *immorigera* sua indole, nimia *sensibilitate*, & *perversa* hinc *æstimatione*, mala *consuetudine*, dispositione *hæreditaria*, *idiosyncrasia*, *peissima* materiæ peccantis *temperie*, mala *viarum* dispositione, *animi pathematibus*, *insuetudine* ægrotandi, in legitima methodo *aberret*, atque ita motus vel *excessive*, vel *defective* & tergiversanter, vel *inordinate*, & in *incongruis* partibus & organis administret, vel ex desperatione *planè* omittat, ad quos errores post lapsum admodum prona est, testibus vel ipsis *moralium* functionum, & tamen vitalibus longe *principaliorum*, quotidianis erroribus, non potest non alius, quam *prævisus & expectatus*, h. e. funestus eventus inde oriri.

§. IV.

Absolutam ANIMÆ in *morbos* sanandos potestatem præ omnibus aliis absolute evincunt curationes morborum MAGNETICÆ & MAGICÆ, per *amuleta*, *sigilla*, *characteres* vel *incantationes magicas*; sive jam *physice* agant, (multis enim amuletis *realis* agendi, nec soli *persuasioni* innixa, *efficacia*, quamquam modo agendi ignorato, nequaquam est deneganda) ut *Xenoxta & amuleta*, nec non *pulveres & unguenta sympathetica*, certe in ipsius ANIMÆ energiam, nequaquam nudam *materiam*, receptionum talium *magneticarum* minime capacem, agunt: sive *moraliter*, solam in patiente *phantasiam* excitando & corroborando, unde ANIMA officii *vitalis*, negligenter hætenus & tergiversanter administrati, admonita, de novo illud *vegete* resumit, & collectis quasi viribus *hostem morbum*, quem hætenus adoriri *meticulose* tergiversata fuerat, *adgressa*, facile e domicilio suo expellit.

§. V.

Idem non minus adstruunt quotidianæ per ipsa *medicamenta* curationes, tum EVACUANTIA, tum SPECIFICE ALTERANTIA. Cum enim *evacuantia* per motus *secretorios & excretorios acceleratos* operentur, in solos *motus*, atque ita consequen-

sequenter in ipsum principium *movens*, si non immediate, *mediate* tamen per corpus agant necesse est, cum in corpus mortuum & ANIMA inhabitante orbem absolute nihil possint. Sic & *specifica* illa, in minima sæpe dosi juvantia, eo ipso in ipsos *motus* operari, neutiquam in *materiam*, (inter quam & ipsum medicamentum necessario justa debet esse proportio, quæ hic non reperitur) manifestum est, cum & in illis tantum morbis adhibeantur, qui in sola *motuum adsuetudine*, absque materiæ proportionem (qua adhuc præsentem & prius eliminanda, *noxia* deprehenduntur) radicanter. Ipsa illa adeo decantata, & votis omnium expetita **MEDICINA UNIVERSALIS**, si quæ datur, (dari autem credo) nonnisi in ipsum principium *vitale* operari, illius *energiam* roborando, *ideas* morbosas exuendo (vel potius ita exhilarando, ut ideis tristibus & morbofis omissis, de novo ad intermissa munia vitalia lætabunda revertatur) &c. tum *minima* ejus *dosis*, nulli *materiali* causæ respondens; tum *diversa* & *contraria* sæpe morborum *caussa materialis*, ab uno eodemque medicamento nequaquam subigenda; tum variæ, modo per *vomitum*, modo *alvum*, modo *urinam*, modo *sudorem*, modo ipsam *salivationem*, modo *insensibilem transpirationem*, aliasque *criticas* interdum *metastases*, pro *materiæ* peccantis erga loca *excretoria* *habitudine*, non *specifica* in locum hunc vel illum operatione, subsequentes excretiones haud perplexe demonstrant.

§. VI.

Quot præterea morbos solis ANIMI PATHEMATIBUS curatos fuisse, & quotidie curari experientia non constat? *Terrore* vehementi ipsos *paralyticos* (qui morbus est raro alias vel nunquam curabilis) ad *movendum* corpus, intuitu *præsentissimi* periculi, ita *contentiose* fuisse concitatos, ut impotentia suæ *motoriæ* obliti non tantum corpus resolutum *expedite* moverint, sed & e sublimi sæpe desilierint, *integra* posthac movendi pro lubitu corpus potestate gaudentes, Practicorum evoluta testantur monumenta. Quid quod ipsum vulgus noverit, impressione *terrifica* sisti *hæmorrhagias*; vel pueri, eadem ut & *expectatione* *suspensa*, *singultum*; quin ipsos sæpe *febriles* *paroxysmos* *senescentes*.

tes. Ira, quid in nonnullis morbis, nominatim etiam *paralyfi* præstiterit, tum exempla ex Practicis nota, tum A. N. C. ostendunt. *Gaudium insperatum*, quæ sæpe miracula quasi faciat, testantur illi ægrotantes, qui morbis *periculosis* decumbentes exinde repente convaluerunt. Haud postremum veritatis hujus confirmandæ testimonium tuebitur *confidentia* ægrorum in certum aliquem *medicum*, vel *medicamentum*, ut ægri jam dimidiam partem sanati videantur, si medicum tantum, cui adeo confidenter credunt, viderint; unde de medicis proverbium jactatur: *is plurimos curat, cui plurimi fidunt*. Huic etiam soli certe fundamento curationes *agyrtarum*, nequaquam medicamentis eorum, plerumque futilibus, adscribendæ, innituntur.

§. VII.

In morbos *solutæ unitatis* ars ne minimum quidem *juris* habet aut potestatis, sed soli ANIMÆ sanandi incumbunt. Cum enim partium divisarum coalitus non nisi per methodum *nutritionis*, *adpositionis*, imo *novæ texture* & structuræ perpetretur, nulli certe alii *agenti*, quam ANIMÆ, nutritionis & structuræ præfidi, id tribuendum erit; quod *spontaneæ vulnorum*, *ulcerum*, *rupturarum*, *fracturarum* aliarumque continui solutionum *absque* ullis medicamentis toto die contingentes *sanationes* a posteriori demonstrant; totusque ille *medico-chirurgicus* adparatus non nisi solam sanandi *impedimentorum remotionem*; ut *defensiva*, *digestiva*, *septica*, *emplastra*, aliaque tegmina: vel ad summum ipsius *energæ structuræ* lætificam a priori excitationem, ut ita dicta *balsamica* & *sarcotica*, respicit. Inde est, quod in *junioribus*, & intra auctioris terminum adhuc constitutis *solutæ unitates duplo*, *triplo*, imo *quadruplo* citius, quam in *senioribus*, coalescant, in quibus energia vitalis jam sensibilia decremента capit, nec tam vegete amplius officinæ animalis læsionibus reparandis incumbit. *Nævorum*, aliarumque *excrementiarum* curationem jam in medium adducere supersedeo, cum soli ANIMÆ in acceptis referendam esse, remedia, per solam *patheticam* impressionem agentia, cuivis mediocriter intelligenti ingerant.

§. VIII.

§. VIII.

Possẽm nunc universalis hujus adfertı veritatem per singulas fere *morborum species* singulatim vindicare, cum nullus ferme morbus sit, cujus *sponte* curati, & per notabiles quidem, ANIMÆ *autocraticam* potestatem stabilientes, circumstantias, exempla non occurrant; sed extra oleas vagari videri possẽm, nec dissertationis limites, jam præter opinionem & intentionem nimis progressi, permittunt. Reliquum nunc esset, ut & MOR-TIS theoriam subjungerem, deducendo, quomodo & hic culpa in ANIMAM omnis conjicienda sit, corpus suum ex *fastidio, trepidatione, terrore, desperatione* &c. deserentem, sed hæc nimis forte *metaphysica* haberi possent.

Unde dissertationis hujus esto

F I N I S.

LAUS DEO TRIUNI.

E P I M E T R A

I.

In vulnerum inspectione diligenter non tantum & omni studio in plaga evidẽtis conditiones cunctas, sine improvida tamen stili vel cultri immissione, ne vel vulnus gravius, vel plane novum inferatur, disquiratur; sed totum insimul cadaver, an forsã aliud in eo vulnus lateat, exterius perlustretur, quo a cruentatione, livore, tumore similive phænomeno ad interiorum læsorum investigationem ducatur Medicus. Bohnius de off. Med. dupl. p. 589.

II.

Neque tamen ad prudentius deponendum sola semper sufficit cadaveris inspectio, sed sciscitari quoque Medicum deponentem oportet a Medico, Chirurgo & adstantibus, qui vel vulnerati curam gesserunt, vel percussioni adfuerunt, de percussi constitutione
naturalĩ

naturali ac p. n. præcedanea, de ictus vehementia, symptomatis, curationis methodo, diæta, ac similibus. Id. p. 594.

III.

Non possum non redarguere illos Medicos, nescio an malitiæ, an hebetudinis, qui quæstionis primariæ immemores eam frivole immutant, ac non ad casum individualem, s. sub terminis adæquatis, sed generaliter omnino respondent, ab uno vel altero exemplo ad individuum præsens perperam concludunt: v. g. dum quæritur, an hoc in Titio vulnus cerebri sit lethale? (vel per trepanationem adhibendam sanabile fuerit?) plagas cerebri aut non omnes, aut non semper, mortem inferre seu intulisse (cerebri portionem sine vitæ discrimine aliquando fuisse exemptam, trepanationem in nonnullis capitis læsionibus feliciter fuisse adhibitam) prolixo ac tædioso sermone, & non raro sub multorum commentariorum atque observationum inconcinna allegatione adstruunt. Id. p. 612.

IV.

Pariter quidam animi inconsideratoris plagas ἐγκεφάλου (cerebri) enormiores aliquando minus lethales improvide ac jactanter satis pronunciant, quasi his per modiolum (trepanum) facile & commode mederi licuisset: cujus tamen instrumenti nec figuram, nec indicans genuinum, nec permittens seu prohibens, nec administrandi rationem norunt; hinc in judicando se adeo præcipites dant. Id. p. 631.

V.

Nullum capitis vulnus, utut levissimum visum, negligendum esse, ut Hippocrates suo tempore bene monuit, ita hodie inculcare velle, supervacaneum arbitror, cum vel ipsis tironibus Chirurgorum ignotum amplius esse nequeat.

VI.

V. Suis in febribus malignis, in specie Petechizantibus, administratæ, certa plerumque consecutaria circa dies criticos esse solent inflammationes faucium aphotodes, deliria, affectus soporosi, & sæpissime Mors.

F I N I S.